

RECENZJA

ROZPPAWY DOKTORSKIEJ

PT. Rywalizacja USA-Chiny na obszarze Indo-Pacyfiku w XXI wieku w ujęciu modelu supercykli

AUTOR: mgr Adam Araszkiwicz

PROMOTOR : prof. dr hab. Sebastian Wojciechowski

1. ZNACZENIE PODEJMOWANEGO TEMATU DYSERTACJI DOKTORSKIEJ ORAZ OCENA JEGO INNOWACYJNOŚCI NAUKOWEJ

Przekazana do oceny dysertacja doktorska odnosi się do teorii supercykli jako podejścia badawczego pozwalającego na przebadanie współczesnych form rywalizacji mocarstw. Doktorant podjął się realizacji tego zadania badawczego w dwóch zasadniczych kontekstach: ocenie supercykli jako teoretycznej podstawy do badania form i zakresu rywalizacji usankcjonowanego mocarstwa z państwem-pretendentem oraz próbie zastosowania tej teorii do prezentacji współczesnych i perspektywicznych relacji USA-ChRL. Słusznie założył, że punktem wyjścia procesu supercyklu jest zmiana potencjału hegemonu i pretendenta dążącego do hegemonii w danym regionie. Uzasadnił wybór tej teorii jako zasadnego podejścia badawczego, także w kontekście innych teorii. Dowód ten przeprowadził w oparciu o zastosowanie analizy porównawczej i podejścia chronologiczno-problemowego, co powoduje, że jest on dobrze i wielowątkowo uzasadniony. W drugim etapie swoich badań ukazał proces rywalizacji USA-ChRL w ujęciu supercykli kończąc swe rozważania konkretnymi wnioskami, w tym także o charakterze prognostycznym.

Oceniając znaczenie podjętego projektu badawczego uwzględnić należy obydwie wskazane powyżej kwestie. Notabene recenzent nie może oprzeć się wrażeniu, że pierwsza część dysertacji po stosownej zmianie celu badań oraz przerehabilitowaniu treści mogłaby z powodzeniem zostać uznana za dysertację doktorską. Za wartość naukową tej części pracy doktorskiej mgr Araszkiewicza uznaję zarówno ukazanie procesu rywalizacji mocarstw w ujęciu tej teorii jak i krytyczne odniesienie do funkcjonujących równolegle innych podejść badawczych. Wyprowadzone przez Doktoranta wnioski są logiczne i dobrze uzasadnione. Mogą stać się one przedmiotem dyskusji, polemiki, także w kontekście odrzucenia innych podejść badawczych. Ale to traktować należy jako atut ocenianej dysertacji, bo podjęcie dyskusji nad konkretnym problemem czy podejściem badawczym jest bez wątpienia wkładem w rozwój dyscypliny naukowej.

Druga część ocenianej dysertacji to umiejętne zastosowanie teorii supercykli do omówienia meandrów rywalizacji o regionalną hegemonię USA-Chiny z kilkoma – dobrze uzasadnionymi – jej modyfikacjami. Ponownie wskazać należy iż jest to udana próba całościowej prezentacji tego procesu z wieloma autorskimi wnioskami, może nieco nazbyt ogólnymi (niezbyt odważnymi) w podsumowaniach poszczególnych rozdziałów. Jej treść uznaję za autorską prezentację uwarunkowań, przebiegu i perspektyw rywalizacji obydwu mocarstw w wymiarze globalnym i regionalnym (Indo-Pacyfik). Także – bez wątpliwości – może ona stać się przyczynkiem do debaty nad zastosowaniem teorii supercykli do badań nad współczesnym systemem międzynarodowym.

Podsumowując: obydwa cele oraz konteksty zastosowanego przez mgr Araszkiewicza podejścia badawczego recenzent uznaje za wystarczające do uzasadnienia potrzeby podjęcia tak sformułowanego problemu badawczego. Jego rozwiązanie przyczyni się zarówno do poszerzenia stanu wiedzy jak i stwarza możliwość podjęcia dyskursu naukowego nad wykorzystaną teorią oraz zaproponowanymi konkluzjami.

1. OCENA METODOLOGICZNA

Rozprawa została poprawnie skonstruowana pod względem metodologicznym a jej dwie części dobrze wyodrębnione. W pierwszej części Doktorant wskazał, że stosuje podejście holistyczne, chociaż dominuje podejście systemowe i analiza porównawcza, część druga to zastosowanie paradygmatu realistycznego ze szczególnym uwzględnieniem teorii Roberta

Gilpina, Johna Mearsheimera oraz Andrzeja Gałanka. Wykorzystał także teorie potęgometryczne ale nie eksponuje tych metod.

Recenzowana praca składa się z dwóch części, te natomiast kolejno z czterech i trzech rozdziałów, Wstępu i Zakończenia. Jest pracą bardzo obszerną, gdyż liczy 410 stron tekstu merytorycznego plus Bibliografię. Recenzent bardzo pozytywnie ocenia treść Wstępu, który przy takim podejściu wymagał uwzględnienia wielu kwestii uzasadniających zastosowane podejście badawcze. Doktorantowi udało się w pełni zaprezentować i udowodnić potrzebę zastosowania tak szerokiego podejścia badawczego. Został on przedstawiony w sposób logiczny i skoncentrowany na wyjaśnianiu powodów takiego podejścia oraz uwzględnienia konkretnego dorobku naukowego twórców podejść teoretycznych. Zawiera także – stosunkowo szerokie – omówienie, przedmiotu badań z uzasadnieniem przyjętego podejścia badawczego, tym razem przedstawiony a nie uzasadniony problem badawczy, pięć celów badawczych, dziewięć pytań badawczych oraz osiem hipotez badawczych. Oceniając je jako osobne założenia badawcze trudno wskazać jakies niedostatki natomiast ich sumaryczna ocena pozwala na konstatację, że Doktorant nazbyt szczegółowo je sformułował a sposób ich ułożenia w kolejności cele – pytania badawcze – hipotezy stwarza wrażenie chaotycznego (np. cel nr 1, pytania 1 i 2 nie są skorelowane z hipoteza nr 1). Nie jest to jakiś poważny zarzut, raczej wskazanie iż przy tak szerokim podejściu niezbędna jest korelacja w tym układzie (cele – pytania – hipotezy). Znaczenie powyższej uwagi w pewien sposób niweluje sposób ułożenia treści poszczególnych rozdziałów. We Wstępie poprawnie określono ramy geograficzne i czasowe dysertacji, chociaż przysłowiowy „apetyt” recenzenta na zapoznanie się z analizami doktoranta w wymiarze czasowym był większy. W przypadku ram geograficznych brakuje mi wtrętu odnoszącego się do wykreowania współczesnego pojęcia Indo-Pacyfik przez hinduskich geopolityków oraz obszarowego „przesunięcia” tego obszaru w podejściu amerykańskim jakie nastąpiło na przełomie 2020 i 2021 roku. Są to informacje porządkujące ale stanowiłyby logiczne przejście do definicji Shinzo Abe. Natomiast ramy czasowe – jest to subiektywna ocena recenzenta – chyba jednak powinny zostać przesunięte do roku 2022, tak aby możliwym była pełniejsza ocena polityki administracji Joe Bidena (np. do momentu rosyjskiej agresji na Ukrainę jako cenzury czasowej wymagającej czasowej zmiany amerykańskiej koncepcji globalnej aktywności). Tym niemniej recenzent przyjmuje argument iż Doktorant zakończył badania w określonym czasie determinowanym procesem doktoryzowania.

Jak już zaznaczono struktura pracy wynika z przyjętych założeń badawczych, każdy z rozdziałów stanowi osobną całość i jest właściwie powiązany z pozostałymi. Rozdział pierwszy

to szczegółowe omówienie podejścia teoretycznego wraz z jego uzasadnieniem. Treść wynika z założeń przedstawionych we Wstępie. Zawiera krytyczną analizę wybranych podejść teoretycznych wraz z uzasadnieniem potrzeby/zasadności ich wykorzystania do procesu badawczego skoncentrowanego na problematyce rywalizacji hegemonistycznej w realiach XXI wieku. Recenzent traktuje go jako dobrze opracowany rozdział teoretyczny, zawierający także uzasadnienie zastosowanego podejścia badawczego. Dwa kolejne rozdziały to analiza dobrze dobranych supercykli hegemonistycznych z przeszłości których ułożenie geograficzne dotyczy także regionu indo-pacyficznego. Obydwa rozdziały są zarówno analizą porównawczą jak i prezentacją ukazaną w układzie problemowo-chronologicznym. Zaletą wartą podkreślenia jest prezentacja roli brytyjskiej formy hegemonii na kształt globalnego i regionalnego systemu politycznego. Rozdział czwarty jest udaną platformą łączącą obydwie części dysertacji. Doktorant podjął – interesującą – próbę re-konceptualizacji koncepcji Andrzeja Gałanka uzasadniając konieczność podziału okresu amerykańskiej hegemonii na dwa supercykle wskazując na rolę czynników ekonomicznych i technologicznych. Założenie to uznaje za słuszne, dobrze uzasadnione i będące poglądem teoretycznym o którym można dyskutować w ramach dyskursu naukowego.

Trzy kolejne rozdziały to analiza rywalizacji hegemonistycznej USA – Chiny także ukazana w układzie problemowo-chronologicznym. Doktorant odnosi się w nich do dorobku wskazanych teorii starając się prezentować własne wnioski cząstkowe i konkluzje generalne. Zaletą rozdziału piątego jest szerokie podejście regionalne i geopolityczne które stanowi tło dla zasadniczych rozważań Doktoranta (geneza rywalizacji USA – ChRL). Rozdział szósty to analiza geopolityczno–potęgometryczna której celem jest określenie instrumentów oddziaływania globalnego i regionalnego obydwu rywali. Natomiast rozdział siódmy ma charakter analityczno–prognostyczny ale bardzo mocno ukierunkowany na prezentację autorskich wniosków odnoszących się do przyjętych założeń badawczych. Jest też dobrze powiązany z Zakończeniem, które zawiera podsumowanie całości badań.

Przechodząc do całościowej oceny metodologicznej podkreślić należy poprawność przyjętych założeń metodologicznych, konsekwentne rozwiązywanie przyjętych mikro-problemów badawczych, umiejętne korzystanie z dorobku teoretycznego wybranych badaczy, uzasadnienie powodu doboru takich a nie innych podejść teoretycznych oraz wykorzystanie dobrze dobranych metod i technik badawczych. Sposób konstrukcji pytań badawczych i hipotez jest poprawny, jak zaznaczono powyżej nieco zachwiana jest ich wzajemna korelacja. Pewien zarzut, który recenzent rozwinie w ocenie merytorycznej dotyczy podsumowania badań w poszczególnych rozdziałach. Formalnie są one sformułowane prawidłowo, stanowią logiczny

ciąg i wynikają z treści merytorycznej poszczególnych rozdziałów. Jednakże są trochę ogólne w stosunku do wniosków częściowych i wyników analiz zawartych w ich treści. Kilka ciekawych stwierdzeń Doktoranta nie zostało uwypuklonych w poszczególnych podsumowaniach.

2. OCENA MERYTORYCZNA

Przechodząc do oceny merytorycznej dysertacji wskazać należy na kompleksowość prezentowanych treści, umiejętnie powiązanie kontekstów rywalizacji graczy państwowych z rozważaniami teoretycznymi oraz widoczne stosowanie zapowiedzianego podejścia badawczego do rozwiązania poszczególnych problemów częściowych. Całość dysertacji jak i jej poszczególne części uznając za wartościowe analizy skoncentrowane na rozwiązaniu konkretnego problemu częściowego, a w konsekwencji przyjętego problemu badawczego.

Szeroki zakres oraz objętość pracy powoduje, że jej ocenę merytoryczną recenzent dokona w układzie: treść merytoryczna rozdziału – wnioski końcowe oraz zakresie wzajemnego powiązania treści poszczególnych części. Rozdział pierwszy został poświęcony analizie podejść teoretycznych, które można zastosować w badaniach nad rywalizacją hegemolistyczną aktorów państwowych. Doktorant zastosował podejście krytyczne umiejętnie uzasadniając swoje oceny a nade wszystko dobór teorii badawczych do rozwiązania podjętego problemu badawczego. Uznaję ten rozdział jako interesującą analizę wybranych podejść teoretycznych z uzasadnieniem konieczności ich modyfikacji oraz wykazaniem, że teoria supercykli powinna być podejściem wiodącym dla podjętego problemu badawczego. Kwestią która nie wybrzmiała w pełni w tym rozdziale, ale została wyjaśniona w późniejszych analizach jest autorski podział supercykli, który zakłada dwa supercykle amerykańskiej hegemonii. Drugą zaletą tego rozdziału jest sama merytoryczna treść podsumowania, która równocześnie jest zapowiedzią rozważań zawartych w kolejnych rozdziałach.

Rozdział drugi i trzeci są analizą historyczną z elementami analizy porównawczej skupionej na prezentacji supercykli z lat 1494-1914. Ich treści mają głównie walor porządkujący ale niewątpliwie ukazują oraz uzasadniają w dużym zakresie poglądy Doktoranta nt. istniejących do tej pory podejść teoretycznych. Wskazują także na potrzebę poszerzenia przeprowadzonych na ich podstawie analiz. Tylko że w podsumowaniu tych rozważań mamy stosunkowo oczywiste konkluzje – że lata 1494-1688 to supercykle portugalsko – niderlandzkie (Zjednoczone-Prowincje) a nie hiszpański a kolejne okresy to dominacja brytyjska. I w zasadzie dopiero w rozdziale ukazującym dominację brytyjską mamy do czynienia z szerokim

odniesieniem się do czynników pozwalających na uzyskanie tej dominacji przez ówczesne Imperium Brytyjskie, utrzymanie statusu hegemonia przez długi okres oraz powodów upadku. Ciekawe rozważania Doktoranta oparte zarówno na własnych analizach oraz wnioskach przywołanych twórców wykorzystywanych teorii oraz innych badaczy zawiera rozdział czwarty. Za słusznego recenzenta uznaje wyeksponowanie kilku czynników decydujących o statusie hegemonia, które Doktorant wymienił jako istotne w badaniach nad współczesną hegemonią. Za takowe uznaje wskazanie roli powiązania sfery gospodarczej z polityką państwa (supercykl niderlandzki a zwłaszcza obydwa brytyjskie), zdolność do utrzymania globalnej floty wojennej, konieczność prowadzenia innowacyjnej polityki gospodarczej oraz jej powiązanie z rozwojem społecznym (zręby polityki zrównoważonego rozwoju). Podsumowując tę część oceny merytorycznej wskazać należy, że – przy wszystkich jej negatywach (opisowo-analityczny a nie analityczny charakter) – zawarte treści komponują w pełni z rozdziałem czwartym. Pełni on rolę swoistego łącznika pomiędzy obydwojema częściami dysertacji i jest także – w jakimś sensie – rozdziałem teoretycznym ukazującym potrzebę modyfikacji podejść teoretycznych do współczesnych analiz odnoszących się do kwestii rywalizacji hegemonicznych. Doktorant uzasadnia przede wszystkim, z czym recenzent w pełni się zgadza, konieczność odejścia do prymatu podejścia chronologicznego. Wskazując na powyższe recenzent sugeruję Doktorantowi w dalszym etapie rozwoju naukowego ponowne podejście do problemu modyfikacji teorii supercykli jako zagadnienia teoretycznego, gdyż ciekawe podejście badawcze jakie zaproponował w treści rozdziału I oraz wnioskach rozdziału IV trochę „zagięły” w analizach prowadzonych w rozdziałach drugim i trzecim. Konkluzja iż podział prof. Gałganka należy zmodyfikować (konkluzja rozdziału IV) jest uboga w porównaniu z wyprowadzonymi w tych rozdziałach wnioskami cząstkowymi, chociaż uznać ją należy za zasadną oraz mogącą być punktem wyjścia do oceny procesów rywalizacji hegemonicznej XX i XXI wieku.

Trzy ostatnie rozdziały to analiza rywalizacji o cechach hegemonicznych USA- ChRL od roku 1979 do roku 2021. Pierwszy z nich (rozdział piąty) to prezentacja interesów indopacyficznych obydwoj rywali i czynników które doprowadziły do zaistnienia tej rywalizacji. Dobrze, że tłem tych rozważań był potencjał graczy regionalnych oraz specyfiki ich związków z obydwojema mocarstwami. Recenzent uznaje, że teza o układach koalicyjnych wykorzystywanych przez oba mocarstwa w tej rywalizacji jest słuszną i dobrze że kwestia ta została uwzględniona w prowadzonych rozważaniach. Pozwoliło to Doktorantowi na wskazanie potencjalnych układów sojuszniczych. Kwestia ta także może i powinna stać się elementem dyskursu naukowego, gdyż np. recenzent z niektórymi tezami by npolemizował ale

na pewno nie uznaje je za błędne. Rozdział szósty to praktyczne zastosowanie teorii supercykli oraz metod potęgowych do oceny potencjału wykorzystywanego przez obydwu graczy w prowadzonej rywalizacji. Dobór czynników określających potencjał obydwu rywali recenzent uważa za zasadny i wynikający z prowadzonych analiz teoretycznych (położenie geopolityczne, struktura demograficzna i potencjał rozwojowy społeczeństwa, efektywny system polityczny, globalna rola gospodarki, innowacyjność gospodarcza, sprawna dyplomacja, umiejętność kreowania globalnych i regionalnych procesów politycznych). Natomiast rozdział siódmy jest swoistą prognozą obudowaną tezą iż końcowym etapem rywalizacji hegemonistycznej jest konflikt militarny. Przyjęta teza określiła zakres analiz, które zostały zdominowane przez ocenę potencjałów militarnych przy uwzględnieniu potencjalnego obszaru geograficznego jako miejsca prowadzenia tego konfliktu. Analiza potencjałów pozwoliła na wskazanie zasadniczych determinantów ograniczających hegemonistyczne ambicje Chin.

Analiza wniosków końcowych Doktoranta zawarta w podsumowaniu rozdziału siódmego oraz Zakończeniu skłania do konkluzji iż przyjęte założenia badawcze zostało przez Doktoranta zrealizowane, hipotezy badawcze zweryfikowane, tam gdzie okazały się nie do końca właściwe ukazano czynniki które nie pozwoliły na ich pozytywną weryfikację, wnioski końcowe zostały poprawnie wyprowadzone i uzasadnione/skomentowane tam gdzie istniała taka potrzeba. Część niestety w sposób niepełny, co recenzent uwypuklił poniżej. Za takowe uznaję:

1. Tezę o konieczności budowy floty oceanicznej zdolnej do ochrony własnych linii żeglugowych. Tym niemniej wskazanie samej liczebności okrętów (powinna być to tzw. salwa rakietowa, artyleryjska) i działań na odległym obszarze (a bazy Gwajdar i Dzibutti?) nie mogą być jedynymi determinantami określającymi brak możliwości prowadzenia działań wojennych na morzu przeciwko flocie amerykańskiej. Kwestię chińskiego potencjału morskiego np. szeroko omówił adm. prof. Tomasz Szubrycht, warto byłoby skorzystać z tych analiz;
2. Słuszna teza o dominującej roli cieśniny Malakka jako strategicznego punktu w rywalizacji o dominację indo-pacyficzną nie uwzględnia prób niwelowania tego znaczenia w chińskiej polityce realizowanej od 2018 roku. O ile można uznać iż koncepcja Polar Silk Road mogła zostać pominięta to trudno zaakceptować brak odniesienia do koncepcji budowy systemu transportowego przy wykorzystaniu indonezyjskich cieśnin Lombok i Sundajskiej oraz portów północno-wschodniego wybrzeża Afryki;

3. W kontekście strategicznego znaczenia cieśniny Malakka dziwi recenzenta także proste przejście do konkluzji iż prawdopodobnym regionem starcia militarnego będzie Cieśnina Tajwańska. Wniosek ten powinien być poprzedzony jakąś analizą a nie przyjąć formułę stwierdzenia z założeniem iż czytelnik przypomni sobie iż dwa rozdziały wcześniej Autor uznał iż bitwa o panowanie nad Cieśnina Malakka zakończy się chińska przegraną;
4. Słuszna teza o koalicyjnym wymiarze potencjalnego konfliktu hegemonistycznego i proamerykańskiej koalicji USA-Wielka-Brytania-Australia-Francja wymaga szerszego odniesienia się do polityki francuskiej w regionie Indo-Pacyfiku. Zwłaszcza, że jest ona skoncentrowana przede wszystkim na budowie subregionach układów gospodarczo-politycznych, realizacji procesów tzw. Blue Economy i pomocy w sytuacjach kryzysowych. Gdzie jest więc owo pole antychińskiej kooperacji militarnej z USA?;

Prezentując powyższe uwagi recenzent podkreśla, że odnoszą się one nie tyle do meritum rozważań Doktoranta co wskazują na nie do końca uzasadnione konkluzje. Równocześnie jednak recenzent ma świadomość, że przy tak szerokim podejściu do sformułowanego problemu badawczego trudno było utrzymać precyzyjną logikę wyводу i pewne niedociągnięcia w tym zakresie są naturalną konsekwencją przyjętego podejścia badawczego.

3. STRONA EDYCYJNA

Recenzent nie zdecydował się na szczegółowe odniesienie się do strony technicznej i edycyjnej. W tak obszernej pracy – siłą rzeczy – znajdują się uchybienia interpunkcyjne techniczne i stylistyczne ale ich wymienianie w recenzji jest zbyteczne. Zwłaszcza, że w żaden sposób nie wpływają one na wartość merytoryczną dysertacji. W jego opinii oceniana praca pod względem technicznym poprawna, występują drobne uchybienia edycyjne, stylistyczne czy techniczne, ale są to uwagi – w praktyce – nieistotne. Nie dokonuje także oceny doboru materiału badawczego uznając iż jest to prawo Autora. Doktorant umiejętnie wykorzystał – notabene – bardzo obszerny materiał badawczy, we Wstępie wskazał jakie pozycje uznaje za istotne co zdaniem recenzenta zamyka kwestie oceny doboru materiału badawczego.

KONKLUZJA KOŃCOWA

Przedstawiona recenzentowi do oceny dysertacja doktorska mgr Adama Araszkiewicza jest autorskim opracowaniem o wysokim poziomie merytorycznym i – co najważniejsze –

skłaniającym do refleksji zarówno w kontekście podejścia teoretycznego oraz autorskich wniosków dotyczących rywalizacji hegemonicznej USA – ChRL. Została oparta na właściwie dobranym i wykorzystanym materiale badawczym. Zaprezentowane oceny są efektem – dobrze uzasadnianych – analiz własnych Doktoranta. Wykorzystał On szeroki materiał badawczy, przedstawił wielowątkowe analizy i zaprezentował własne wnioski. Część z nich może być przedmiotem dyskursu naukowego, co należy uznać za wkład w rozwój dyscypliny i stanu wiedzy o teorii oraz współczesnych uwarunkowaniach rywalizacji hegemonicznej. Wadą zaproponowanego przez Doktoranta podejścia naukowego oraz sposobu narracji jest częściowe „zagubienie” części – w subiektywnej opinii recenzenta – istotnych wniosków częściowych które nie znalazły się w podsumowaniach poszczególnych rozdziałów (np. eksponowanie własnej koncepcji supercykli jako zmiany podziału A, Gałganka i pominięcie wniosków dotyczących modyfikacji oraz zasadności/niezasadności współczesnego wykorzystania elementów składowych konkretnych teorii). Wskazując na powyższe Recenzent ma świadomość iż część tych pominięć mogła wynikać z przekonania o ich oczywistości a inne zostały pominięte ze względu na objętość pracy oraz skupienie się Doktoranta na weryfikacji hipotez badawczych.

Biorąc pod uwagę wkład pracy w całość opracowania stwierdzam iż dysertacja doktorska Pana mgr Adama Araszkiwicza jest ponadstandardową dysertacją doktorską której zawartość merytoryczna nie tylko odpowiada standardom i wymogom stawianym przez Ustawę o Stopniach i Tytułach Naukowych ale jako taka zasługuje na wyróżnienie. Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego i proszę Komisję Doktorską oraz Radę Dyscypliny o rozważenie możliwości wyróżnienia ocenianej dysertacji ze względu na odwagę Doktoranta odnoszącą się do wykazania potrzeby modyfikacji istniejących podejść teoretycznych w odniesieniu do oceny przebiegu rywalizacji hegemonistycznej, bardzo szeroką i wielowątkową analizę przyjętego problemu badawczego oraz umiejętność przedstawienia autorskich konkluzji końcowych dla tak wielowątkowego problemu badawczego w sposób skłaniający czytelnika do refleksji oraz podjęcia ewentualnego dyskursu naukowego.